

Б. Г. Кулинич

ВИТОКИ ПАРАЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

У статті відтворено хронологію становлення вітчизняного паролімпійського руху. Висвітлено дебюти і здобутки українських паролімпійців на спортивних аренах світу. Показано, як громадські ініціативи на місцях передували організаційному становленню системи спорту інвалідів в Україні. Проаналізовано спортивний вектор громадського життя у середовищі інвалідів другої половини 1980-х рр. Наведено документальні свідчення державної підтримки становлення і розвитку паролімпійського руху в Україні у 90-х роках, із проголошенням незалежності України.

Ключові слова: вітчизняний паролімпійський рух, змагання, Національна паролімпійська збірна, паролімпійці, спорт.

Постановка проблеми. Розвиток спортивного руху інвалідів в Україні розпочався з 1989 р. зі створення фізкультурно-спортивних клубів системи «Інваспорт». Таким чином люди з обмеженими можливостями були залучені до занять фізичною культурою та спортом і отримали можливість представляти Україну на найвищих міжнародних спортивних змаганнях. На сьогодні Україна демонструє свою повагу та толерантне ставлення до людей з інвалідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історіографії України актуалізуються дослідження з історії становлення паролімпійського руху в Україні. Так, феномен українського паролімпізму загалом та у регіональному вимірі на шпальтах вітчизняної періодики та наукових видань висвітлюють А. Бовсунівський, О. Борисова, О. Головка, О. Копій, Г. Міщук, Л. Радченко, Л. М. Чирич, О. Шинкарук та інші. Історичні та організаційні засади розвитку інваспорту та його особливості в розрізі його видів розглядають у своїх працях О. М. Вацеба, В. П. Дідух, І. О. Когут, Л. П. Ярославська, С. Фомін. У працях Ю. А. Бріскіна, С. Ф. Матвеєва, Т. Овчаренко досліджуються теоретико-методичні основи спорту інвалідів як складової міжнародного олімпійського руху. Римар О. В. піднімає історико-соціальні аспекти спорту неповносправних – від історії до сучасності. Паролімпійські хроніки і досягнення вітчизняних паролімпійців знаходимо у засобах масової інформації та на інтернет-ресурсах [6,15-19,31,37].

Метою статті є короткий історико-хронологічний аналіз становлення вітчизняного паролімпійського руху у 80–90-х роках в розрізі громадської ініціативи та її державної підтримки із проголошенням незалежності України.

Виклад основного матеріалу. До проголошення незалежності України вітчизняний паролімпійський рух на державному рівні не мав організаційного оформлення зі своїми постійно діючими центральними та місцевими

спеціалізованими структурами, які могли б фахово, на постійній основі і за підтримки держави займатися проблемами організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед інвалідів, підготовки їх до участі у регіональних, всеукраїнських та міжнародних змаганнях, у тому числі і паролімпійського рівня.

Лише дві категорії інвалідів – з вадами зору (УТОС) і слуху (УТОГ) мали підтримувані державою громадські об'єднання, утворені ще у 1930-х рр. Вони здійснювали переважно виробничу діяльність, а також заходи щодо соціально-трудової, медичної та професійної реабілітації інвалідів.

Любителі фізкультури і спорту з інвалідністю брали участь в аматорських спортивних гуртках та секціях, завдяки ентузіазму досягаючи при цьому помітних результатів у змаганнях, які почали проводитися в Україні. Перші змагання незрячих спортсменів України відбулися в 1967 р. у Харкові [1]. Участь українських спортсменів з інвалідністю у міжнародних змаганнях мала епізодичний характер. Лише у 1957 р. українські спортсмени вперше виступили на Всесвітніх іграх глухих у складі збірної команди СРСР. Тоді ж легкоатлети з України А. Симоненко, Ф. Антонова та М. Здот показали високі спортивні результати, здобувши шість золотих і одну бронзову медалі. У наступні роки українські легкоатлети, борці, волейболістки, плавець неодноразово ставали чемпіонами та призерами Всесвітніх ігор глухих [2]. У 1960 р. відбувся дебют українських незрячих шахістів на Міжнародних шахових олімпіадах. А у 1988 р. спортсмени-інваліди України уперше і востаннє взяли участь у Паралімпійських іграх у Сеулі під прапорами збірної команди СРСР. Три легкоатлети з України завоювали 8 золотих і одну срібну медаль [4].

З кінця 80-х років в Україні під впливом процесів демократизації суспільного життя на місцях почали формуватись громадські фізкультурно-спортивні і оздоровчі клуби та інші об'єднання спортсменів-інвалідів. Аналізуючи спортивний вектор громадського життя у середовищі інвалідів другої половини 1980-х рр., варто зазначити, що у цей час помітно поживалась загальна громадська активність цієї категорії людей, їх прагнення об'єднатися на місцях і створити на всеукраїнському рівні свою власну громадську організацію, яка б захищала права та виражала життєві інтереси інвалідів.

У 1989 р. майбутній президент Національного паролімпійського комітету України, Герой України Валерій Сушкевич разом з однодумцями створив і очолив у Дніпропетровську асоціацію фізкультури та спорту інвалідів «Оптиміст» [4]. Прикладом громадської ініціативи може бути створення товариства захисту дітей з інвалідністю «Надія», що виникло на початку 1990-х рр. у Львові. Його ініціаторами стали батьки дітей з інвалідністю, опікуни, волонтери, які одними із перших в Україні публічно заявили про потребу змін політики інвалідності в Україні. У 1993 р. при львівському товаристві «Надія» було засновано навчально-реабілітаційний центр «Джерело», який організовував заняття дитячих фізкультурно-спортивних секцій, проводив табори, видавав літературу [5]. Громадські організації інвалідів на хвилі демократизації почали створюватися у Києві,

Донецьку, Харкові, Львові, Одесі, Дніпропетровську, Хмельницькому та інших великих містах. Вже з перших кроків діяльності цих організацій приходило розуміння того, що для більш ефективного захисту своїх інтересів треба виходити на загальнодержавний рівень.

Першу спробу до об'єднання під патронатом держави було зроблено у 1989 р. Проте ідея очільників регіональних організацій не була підтримана тодішнім урядом УРСР. За ініціативи голови Одеського міського товариства інвалідів М. Й. Комарова, інваліда першої групи, була розпочата робота з підготовки силами інвалідної громадськості загальноукраїнських установчих зборів, які відбулися 3–5 жовтня 1990 р. в Одесі. На них представники від 25 регіональних організацій інвалідів України прийняли рішення вважати збори установчою конференцією створення громадської організації «Всеукраїнська організація Союз осіб з інвалідністю України» (СОІУ). Головою організації обрано М. Й. Комарова. З метою поліпшення організаційної роботи та координації зусиль громадськості були обрані співголови: від Дніпропетровщини – В. М. Сушкевич, Ю. С. Самара та В. Г. Рябченко від Києва. Згодом, 30 листопада 1990 р., «Всеукраїнська організація Союз осіб з інвалідністю України» була офіційно зареєстрована як громадська організація і відтоді у своїй практичній роботі приділяє значну увагу розвитку фізкультури і спорту серед інвалідів.

Слід зауважити, що до проголошення незалежності України керівництво розвитком спорту інвалідів без належної координації здійснювали різні відомчі та громадські організації – Українське товариство глухих, незрячих, профспілкові спортивні товариства тощо. На початку 1990-х рр. через різке скорочення фінансування та чисельності штатних працівників ці організації практично самоусунулися від роботи зі спортсменами-інвалідами.

Після проголошення незалежності України паралімпійський спорт стає важливою складовою частиною державної політики. Свідченням цього є те, що одним із перших рішень уряду незалежної держави у галузі спорту стала постанова Кабінету Міністрів України, якою у січні 1992 р. було затверджено Комплексну програму розв'язання проблем громадян з інвалідністю, у тому числі і їх можливості займатися фізичною культурою і спортом [7].

Своєрідною лабораторією відпрацювання не запозиченої, а власної моделі організації та функціонування системи спорту інвалідів стала Дніпропетровщина. Ініціативу взяв на себе Валерій Сушкевич, який добре знав усі проблеми інвалідів зсередини і вважав інвалідність проблемою суспільства, а не тільки окремо взятої людини з інвалідністю. Неординарна та сильна особистість він, будучи інвалідом першої групи та пересуваючись на візку, зміг очолити і започаткувати на Дніпропетровщині і в Україні реальний розвиток фізкультурно-спортивного руху інвалідів. Дворазовий чемпіон СРСР з плавання серед інвалідів, активний учасник паралімпійського спорту з кульовій стрільби, пауерліфтингу та гірського спорту, у 1990 р. Валерій Сушкевич був обраний на Всесоюзному зібранні спортсменів-інвалідів СРСР відповідальним секретарем федерації спорту інвалідів Радянського Союзу, а в

1992 р. став президентом Української федерації спорту інвалідів з ураженнями опорно-рухового апарату. Присвоєння В. Сушкевичу звання Героя України у 2008 р. є визнанням його внеску у розвиток інваспорту та відзначенням особистих спортивних досягнень [35].

У 1993 р. у Дніпропетровську на базі міської асоціації фізкультури та спорту інвалідів «Оптиміст» був створений обласний центр «Інваспорт», три міських Центри «Інваспорт», 13 спортивних клубів інвалідів на громадських засадах, обласна спеціальна дитячо-юнацька спортивна школа для дітей і інвалідів паралімпійського руху.

В обласному центрі та містах Кривий Ріг, Нікополь, Дніпродзержинськ, Павлоград, Першотравенськ, Орджонікідзе за короткий час для інвалідів було відкрито секції з 10 видів спорту – волейбол, волейбол сидячи, футбол, плавання, легка атлетика, пауерліфтинг, настільний теніс, спортивне орієнтування, шахи, шашки.

У 1994 р. Дніпропетровський державний інститут фізкультури та спорту першим в Україні оголосив набір студентів серед інвалідів. Багато вихованців «Інваспорту» стали студентами цього вищого навчального закладу, для них були створені належні умови для навчання і занять фізкультурою і спортом. Багато з них після здобуття освіти стали відомими організаторами паралімпійського руху.

Створена за державної підтримки на початку 1990-х рр. система організації спорту інвалідів у Дніпропетровській області у наступні роки дала позитивні результати, підтвердивши на практиці вагомими досягненнями ефективність виробленої організаційної моделі. Так, на Паралімпіаді 2004 р. в Афінах саме дніпропетровські спортсмени-паралімпійці завоювали 12 медалей. А на Паралімпійських іграх 2008 р. в Пекіні вихованці Дніпропетровського центру «Інваспорт» вибороли 10 золотих, 2 срібних, 8 бронзових медалей [3].

З відкриттям на виконання Комплексної програми розв'язання проблем інвалідності Українського центру інвалідного спорту «Інваспорт» робота, спрямована на створення за сприяння держави належних умов для занять фізкультурою і спортом людей з обмеженими фізичними можливостями хоч і набула організаційної системності і давала в цілому позитивні результати, все ж мала чимало проблем. Варто зазначити, що на той час «Інваспорт» був єдиною у світі державною системою управління фізичною культурою та спортом інвалідів і не мав можливості переймати за кордоном та впроваджувати кращий досвід практичної роботи державних інституцій у сфері організації спорту інвалідів [10-12]. Однак на практиці організаційне становлення системи спорту інвалідів відбувалося вкрай повільно, оскільки давалися взнаки труднощі соціально-економічного та фінансового характеру, відсутність досвіду організації роботи.

Про державну підтримку становлення і розвитку паралімпійського руху в Україні наведемо документальні свідчення далі. Стан і напрямки розвитку спорту інвалідів та перспективи участі спортсменів-паралімпійців України в Паралімпійських іграх були розглянуті у червні 1993 р. на засіданні колегії

Міністерства України у справах молоді і спорту [8-9]. Констатуючи позитивні зрушення щодо розвитку і підтримки системи спорту інвалідів, на колегії було зазначено, що у 1992 р. створено Національний комітет спорту інвалідів України (НКСІУ), зареєстровані і одержали статус юридичної особи національні федерації 3 нозологій: глухих, незрячих і інвалідів з ураженнями опорно-рухового апарату. Для підготовки спортсменів-інвалідів України до участі в міжнародних змаганнях, чемпіонатах Європи, світу і Паралімпійських іграх Кабінет Міністрів України виділив 1 млрд. 091 млн. крб. з державного і місцевих бюджетів. До проекту Закону України «Про фізичну культуру і спорт» введено окрему статтю «Фізкультурно-оздоровча і спортивна діяльність серед інвалідів».

Разом з тим на засіданні колегії Міністерства України у справах молоді і спорту була звернута увага на недостатню роботу у цьому напрямку. Йшлося про те, що, маючи необхідне фінансове забезпечення і підтримку держави, новостворені структури зволікають з початком діяльності. Зазначалося, що робота федерацій пущена на самоплив, не проводяться їх засідання. Тільки федерація глухих вступила до міжнародної організації, інші цим питанням не займаються. Якщо не вжити невідкладних заходів, то українські спортсмени не зможуть брати участь у міжнародних змаганнях 1994 р. На колегії міністерства критично була оцінена робота й в окремих областях. Наголошувалось, що невиправдано інертно йде робота зі створення центрів інвалідного спорту в Республіці Крим, Сумській, Херсонській, Рівненській, Одеській, Тернопільській, Чернігівській, Харківській областях.

У цілому організаційне формування системи фізкультури і спорту інвалідів в Україні завершувалося. Відтепер «Інваспорт» та його регіональні осередки мали штатних працівників – тренерів, методистів, лікарів, психологів. У розпорядження «Інваспорту» передано спортивні споруди, приміщення та спортивний інвентар. Все це значно поліпшило роботу зі спортсменами-інвалідами, дало змогу якісно проводити в Україні національні та міжнародні змагання паралімпійського формату, здійснювати підготовку збірних команд України до чемпіонатів і Кубків світу, Європи, Паралімпійських і Всесвітніх ігор і досягати на них значних результатів [9-11].

Одним із перших серед регіональних структур було відкрито Київський міський центр з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт» [13]. Центр став потужним спеціалізованим закладом, який мав забезпечувати розвиток фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю на місцевому рівні та проводити відповідні заходи з фізичної культури і спорту для спортсменів з інвалідністю та забезпечувати їх фізкультурно-спортивну реабілітацію. Основними завданнями новоствореного у Києві центру було визначено організацію та проведення навчально-тренувальної роботи, спортивних змагань, навчально-тренувальних зборів, фізкультурно-спортивних та реабілітаційних заходів серед осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, вадами зору, слуху та розумового і фізичного розвитку та різних вікових груп. Центр спрямовував та координував роботу районних у місті Києві центрів з фізкультурно-спортивної реабілітації, дитячо-юнацької

спортивної школи для осіб з інвалідністю і спеціалізованої дитячо-юнацької школи для осіб з інвалідністю параолімпійського та дефлімпійського резерву.

Активніше запрацювали оновлені федерації інвалідів з видів спорту. Зокрема, найбільш масова спортивна федерація глухих впродовж 1993 р. підготувала команди з різних видів спорту, які взяли участь у всеукраїнських та міжнародних змаганнях, провела цілу низку фізкультурно-спортивних заходів на місцях. Так, у 1993 р. збірна команда глухих міста Київ з футболу взяла участь у чемпіонаті Європи серед клубних команд, що проходив у Фінляндії, і посіла там друге місце. У травні того ж року чоловіча і жіноча команди глухих Києва успішно виступили у міжнародному турнірі з волейболу у німецькому місті Вюрцбург; чоловіки посіли перше, а жінки – третє місце. У червні збірна команда Києва з міні-футболу вийшла переможцем міжнародного турніру в угорському місті Печ. Того ж 1993 року збірна команда глухих України взяла участь у XVII Всесвітніх Іграх глухих, де виборола 3 золотих, 4 срібних і 2 бронзові медалі. Збірна України з шахів посіла першість у розіграшу традиційного Кубка Карпат із шахів [14].

На кінець 1996 р., напередодні Паралімпійських ігор в Атланті, у регіональних центрах «Інваспорту» вже культивувалося 16 видів спорту. Так, серед глухих спортсменів набула поширення вільна і греко-римська боротьба, волейбол, легка атлетика, плавання, настільний теніс, футбол, шахи. Серед інвалідів по зору пріоритетними стали такі види спорту, як гандбол, боротьба дзюдо, легка атлетика, шахи. Серед інвалідів з вадами опорно-рухового апарату – шахи, волейбол сидячи, легка атлетика, плавання, стрільба з лука, настільний теніс, шахи, футбол. Для спортсменів з вадами розумового розвитку пріоритетами визначено баскетбол, легка атлетика, плавання, настільний теніс.

У секціях і клубах на той час вже працювали 274 штатних фахівці, 62,8 відсотка з яких мали спеціальну освіту. У 79 чемпіонатах, проведених центрами «Інваспорту», взяло участь близько 5 тисяч спортсменів-інвалідів, 2,5 тисяч дітей тренувалося у спеціалізованих спортивних секціях, 5 тисяч – у реабілітаційних групах. В Україні підготовлено 16 майстрів спорту міжнародного класу і 34 майстри спорту. На звітно-виборній конференції Національного комітету спорту інвалідів України, що відбулася 14 грудня 1996 р. зазначалося, що з часу утворення у 1992 р. НКСІУ, українські спортсмени утвердилися на міжнародній арені. Станом на 1 грудня 1996 р. спортсменами-інвалідами України завойовано 27 золотих, 47 срібних і 48 бронзових медалей на найпрестижніших міжнародних змаганнях.

У регіонах напрацьовувався досвід позитивної роботи з організації спорту для інвалідів. Зокрема, добрі умови для занять спортом людям з обмеженими фізичними можливостями, були створені в центрі «Інваспорт» у Херсоні. У 26 реабілітаційно-спортивних групах центру займалося понад 300 осіб, із 16 різноманітних видів спорту найпопулярніші – баскетбол, настільний теніс, шахи, шашки, легка атлетика, футбол. Філії херсонського обласного «Інваспорту» роком раніше були створені у Новій Каховці, Цюрупінську, Генічеську. В інші міста і райони за розробленим спеціальним

графіком виїжджали фахівці центру, щоб проводити заняття з інвалідами, які мали бажання долучитися до занять спортом. За чотири роки існування херсонського «Інваспорту» спортсмени-інваліди Херсонщини взяли участь у 13 чемпіонатах України, де вибороли 14 перших і 17 других місць [26,31].

У 1999 році у масових і фінальних змаганнях за програмою I Всеукраїнських літніх спортивних ігор на старті перших двох етапів вийшло близько 25 тисяч інвалідів. Фінальна частина цих масових змагань проводилася з 10 видів спорту, в ній стартувало 1913 спортсменів-інвалідів з усіх регіонів держави. Того ж року Україна вперше стала організатором першого відкритого чемпіонату Європи з футболу серед інвалідів-ампутантів [23-25].

У 1999 р. спортсмени-інваліди України здобули 33 золотих, 29 срібних і 31 бронзову медалі на чемпіонатах світу і Європи. Високе звання «Заслужений майстер спорту України» тоді було присвоєно 27 спортсменам, 81 спортсмен отримав звання «Майстер спорту України міжнародного класу», 130 – «Майстер спорту України». За високі спортивні досягнення 18 спортсменів-інвалідів удостоєні державних нагород [26].

У перше десятиріччя незалежності в Україні з'явилося чимало нових і цікавих форм популяризації спорту інвалідів, залучення їх до занять фізичною культурою і спортом та участі у змаганнях різного рівня. Наприклад, у Новій Каховці, у рамках спортивної частини міжнародного фестивалю «Таврійські ігри», у 1997 р. було започатковано проведення міні-спартакіад інвалідів. У 1999 р. змагання міні-спартакіади інвалідів у Новій Каховці проводилися вже за 5 видами спорту: гонки на важільних та ручних візках, дартс (метання дротика), метання тенісного м'ячика у мішень, кеглі, влучання м'ячем у баскетбольну корзину. Участь у змаганнях взяли спортсмени-інваліди з Києва, Київщини, Полтавщини, Херсонщини, Житомирщини, Хмельниччини та інших регіонів України.

Важливе значення надавалося підготовці фахівців з вищою спортивною освітою із числа спортсменів з інвалідністю. На кінець 1990-х рр. у закладах вищої освіти України, пов'язаних з фізичною культурою і спортом, навчалося 166 спортсменів-інвалідів.

Про посилення уваги держави до паролімпійського руху в Україні наприкінці 90-х років свідчать і вітальна телеграма, і особиста зустріч Президента України з учасниками X Паралімпійських ігор у Атланті (1996 р.) а також указ Президента України щодо підготовки XI Паралімпійських ігор. На підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні був спрямований і відповідний Закон України від 14.09.2000 [26].

Таким чином, сформована у перші роки після проголошення незалежності України система спорту людей з інвалідністю стала основою для підготовки спортсменів-паралімпійців та їх успішних виступах не тільки у внутрішніх змаганнях, а й на міжнародній арені. В 1990-х рр. провідні спортсмени України досягли значних успіхів в престижних міжнародних змаганнях, достойно представляючи свою незалежну державу у різних куточках планети.

Отже, зародження та організаційне становлення Паралімпійського руху в Україні відбувалося у складних умовах кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Вітчизняний паралімпійський рух на державному рівні тоді ще не набув організаційного оформлення, не було постійнодіючих центральних та місцевих структур. Успадковані від радянського часу одержавлені громадські товариства об'єднували лише дві категорії інвалідів – з вадами слуху і зору, об'єктивно не могли очолювати паралімпійський рух, оскільки вони були орієнтовані переважно на виробничу діяльність та здійснення заходів щодо соціально-трудої, медичної та професійної реабілітації інвалідів. Фізкультурою і спортом інваліди могли займатися лише в аматорських гуртках і секціях.

Реальна і масштабна робота з розвитку паралімпійського спорту як складової державної політики розпочалася після проголошення незалежності України. На підтримку паралімпійського руху була прийнята низка урядових і відомчих рішень, серед яких ключове значення мало створення Українського центру інвалідного спорту «Інваспорт», який на той «Інваспорт» був єдиною у світі державною системою управління фізичною культурою та спортом інвалідів.

Незважаючи на відсутність досвіду і труднощі соціально-економічного та фінансового характеру, започаткована система організації спорту інвалідів дала позитивні результати. За державної і громадської підтримки, завдяки високим моральним і спортивним якостям українські паралімпійці утвердились на міжнародній арені, національна збірна команда України дебютувала на літніх та зимових Паралімпійських іграх та інших міжнародних змаганнях.

Список використаних джерел

1. Літопис УТОС. URL: https://web.archive.org/web/20130726022344/http://www.blind.org.ua/pro_utos/Documents/history.htm
2. Фомін С. К. Дефлімпійський рух // Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23859
3. Чирич Л. М. Історична довідка розвитку спорту інвалідів на Дніпропетровщині (1989–2009 рр.). Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького. URL: <http://www.museum.dp.ua/sport1989-2009.html>
4. Римар О. В. Історико-соціальні аспекти розвитку параолімпійського руху в Україні: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Львів, 2002. 217 с.
5. Яценко А. «Ми жили в паралельному світі» – активіст за права людей з інтелектуальною інвалідністю початку 1990-х. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30889354.html>
6. Україна на Паралімпійських іграх. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Про Комплексну програму розв'язання проблем інвалідності: Постанова Кабінету Міністрів України № 31 від 27 січ. 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-92-%D0%BF#Text>

8. ЦДАВО України. Ф. 5090. Міністерство молоді і спорту України. Оп. 4. Спр. 193. Управління організаційно-масової роботи. Постанови №№ 28–39 засідань Колегії міністерства і документи про них (плани, довідки, інформації). 14 січ. – 12 черв. 1993 р. 119 арк.
9. ЦДАВО України. Ф. 5090. Міністерство молоді і спорту України. Оп. 4. Спр. 194. Управління організаційно-масової роботи. Постанови №№ 1–16 засідань Колегії міністерства та документи до них (постанови, додатки, рішення). 16 черв. – 20 груд. 1993 р. 196 арк.
10. Український центр інвалідів спорту «Інваспорт» // Інформ. бюлетень Держмолодьспорттуризму з ФК і С. Київ, 1996. 36 с.
11. Український центр «Інваспорт» в цифрах і фактах // Бюлетень Держ. ком. України з питань фіз. культури і спорту. Київ, 1996. 48 с.
12. Український центр інвалідного спорту «Інваспорт» // Інформ. бюлетень Держ. ком. України з питань фіз. культури і спорту. Київ, 2000. 34 с.
13. Про створення Київського міського центру інвалідного спорту «Інваспорт» відповідно до спільної постанови Міністерства України у справах молоді і спорту, Федерації професійних спілок України, Національного комітету (федерації) спорту осіб з інвалідністю України від 14.01.93 № 29/п-2/6 «Про створення Українського та обласних центрів інвалідного спорту : наказ Управл. по фіз. культурі та спорту Київ. міськ. держ. адм-ції від 24.01.1994 № 26.
14. Хронология памятных дат спортивной федерации глухих Украины // Наше життя. 1995. 27 січня.
15. Інвалідний спорт: два погляди з трибуни // Спортивна газета. 1990. 12 черв.
16. Про підготовку до XVIII зимових, XXVII літніх Олімпійських та XI Паралімпійських ігор: Указ Президента України № 881/96 від 27 верес. 1996 р. // Спортивна газета. 1996. 3 жовт.
17. Вітальна телеграма Президента України учасникам X Паралімпійських ігор у Атланті // Спортивна газета. 1996. 17 серп.
18. Зустріч Президента України з учасниками Паралімпійських ігор // Спортивна газета. 1996. 3 верес.
19. Факт. Подія. Новина // Спортивна газета. 1992. 23 жовт.
20. Ярославська Л. П. До питання зародження, розвитку та становлення паралімпійського руху: історія та сучасний стан // Гуманітарний вісник. Серія: Історичні науки. 2014. Ч. 21, вип. 5 (1). С. 171–185.
21. Овчаренко Т. Проблема спорту для інвалідів як часть олимпийского движения в Украине // Современный олимпийский спорт: 2-й Междунар. конгресс: тез. докл. Киев, 1997. С. 206.
22. Копій О. Характер роботи українського центру «Інваспорт» та особливості його діяльності на Львівщині // Молодіжні проблеми в Україні: Стан та шляхи вирішення: зб. наук.-метод. ст. Львів, 1997. С. 85.
23. Бріскін Ю. А. Теоретико-методичні основи спорту інвалідів як складової міжнародного олімпійського руху: дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Львів, 2007. 459 с.
24. Брискин Ю. А., Матвеев С. Ф. Олимпийское движение инвалидов // Энциклопедия Олимпийского спорта: в 5 т. / под общ. ред. В. Н. Платонова. Киев: Олимп. лит., 2004. Т. 2. С. 556–580.

25. Бріскін Ю. А., Сушкевич В. М. Паралімпійський рух в Україні // Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. Київ: Олімп. літ., 2005. С. 433–446.
26. Шинкарук О., Радченко Л., Борисова О. Развитие спорта в различных регионах Украины // Наука в олимпийском спорте. 2002. № 2. С. 12–16.
27. Бовсунівський А., Міщук Г. Паралімпійський спорт в Україні: матеріали ІХ Волинської Всеукр. іст.-краєзнавчої конф. (м. Житомир, 3–4 листоп. 2017 р.): зб. наук. пр. Житомир: Полісся, 2017. 183 с.
28. Вацеба О. М., Копій О. В. Особливості розвитку параолімпійського руху в Україні // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. пр. Рівне: Ліста, 1999. С. 47–51.
29. Головка О. Феномен українського паралімпізму // Урядовий кур'єр. 2016. 20 верес.
30. Дідух В. П., Когут І. О. Історичні та організаційні засади розвитку адаптивного волейболу в Україні // Спорт та сучасне суспільство: зб. наук. пр. молодих вчених та матеріалів VI Відкритої студ. конф., 21 лют. 2013 р. Київ: Інтер Сервіс, 2013. С. 200–204.
31. Звитяжні хроніки спорту інвалідів в Україні. URL: http://www.2014.paralympic.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=154&Itemid=75
32. Про забезпечення підготовки та участі національної паралімпійської команди в Паралімпійських іграх 2004 року в Афінах та реабілітації інвалідів засобами фізичної культури і спорту: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2003 р. № 662-р // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/3322398>
33. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 № 1148/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text>
34. Про заходи щодо фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю та підтримки паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні: Указ Президента України від 06.04.2006 № 290/2006. URL: <https://data.rada.gov.ua/laws/show/290/2006#Text>
35. Про присвоєння В. Сушкевичу звання Герой України: Указ Президента України від 13.10.2008 № 925/2008. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/9252008-8055>
36. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14.09.2000 № 1954-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 43. С. 370.
37. Спорт осіб з інвалідністю. URL: <https://www.sport.gov.ua/index/category>

References

1. Chronicle of UTOS. URL: https://web.archive.org/web/20130726022344/http://www.blind.org.ua/pro_utos/Documents/history.htm
2. Fomin S. K. Deaflympic movement // Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23859

3. Chyrych L. M. Historical background of the development of sports for the disabled in Dnipropetrovsk region (1989–2009). Dnipropetrovsk National Historical Museum named after D. I. Yavornytsky. URL: <http://www.museum.dp.ua/sport1989-2009.html>
4. Rymar O. V. Historical and social aspects of the Paralympic movement in Ukraine: dis. of Cand. of Sciences in Phys. education and sports: 24.00.01. Lviv, 2002. 217 p.
5. Yatsenko A. "We lived in a parallel world" – an activist for the rights of people with intellectual disabilities in the early 1990s. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30889354.html>
6. Ukraine at the Paralympic Games. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki>
7. On the Comprehensive program for solving disability problems: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine no. 31 dated Jan. 27, 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-92-%D0%BF#Text>
8. TsDAVO of Ukraine. F. 5090. Ministry of Youth and Sports of Ukraine. Descr. 4. Case 193. Management of organizational and mass work. Resolutions №№ 28–39 of meetings of the Ministry Board and documents on them (plans, references, information). Jan. 14 – June 12. 1993 119 sheets.
9. TsDAVO of Ukraine. F. 5090. Ministry of Youth and Sports of Ukraine. Descr. 4. Case 194. Management of organizational and mass work. Resolutions №№ 1–16 of meetings of the Ministry Board and documents on them (resolutions, appendices, decisions). June 16 – Dec. 20. 1993. 196 sheets.
10. Ukrainian Center for Disabled Sports "Invasport" // Inform. biuleten Derzhmolodsportturizmu z FK i S.. Kyiv, 1996. 36 p.
11. Ukrainian Center "Invasport" in figures and facts // Biuleten Derzh. kom. Ukrainy z pytan fiz. kultury i sportu. Kyiv, 1996. 48 p.
12. Ukrainian Center for Disabled Sports "Invasport" // Inform. Biuleten Derzh. kom. Ukrainy z pytan fiz. kultury i sportu. Kyiv, 2000. 34 p.
13. On the establishment of the Kyiv City Center for Disabled Sports "Invasport" in accordance with the joint resolution of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine, the Federation of Trade Unions of Ukraine, the National Committee (Federation) of Sports for Persons with Disabilities of Ukraine from 14.01.93 No. 29/p-2/6 "On the establishment of Ukrainian and regional centers for disability sports": the order of the Office on phys. culture and sports of Kyiv city state administration from 24.01.1994 No. 26.
14. Chronology of memorable dates of the Sports Federation of the Deaf of Ukraine // Nashe zhyttia. 1995. 27 Jan.
15. Disabled sports: two views from the podium // Sportyvna hazeta. 1990. June 12.
16. On preparation for the XVIII Winter, XXVII Summer Olympic and XI Paralympic Games: Decree of the President of Ukraine no. 881/96 dated Sept. 27 1996 // Sportyvna hazeta. 1996. Oct. 3.
17. Congratulatory telegram of the President of Ukraine to the participants of the X Paralympic Games in Atlanta // Sportyvna hazeta. 1996. Aug. 17.
18. Meeting of the President of Ukraine with the participants of the Paralympic Games // Sportyvna hazeta. 1996. Sept. 3.
19. Fact. Event. News // Sportyvna hazeta. 1992. Oct. 23.

20. Yaroslavska L. P. On the question of origin, development and formation of the Paralympic movement: history and current state // Humanitarnyi visnyk. Serii: Istorychni nauky. 2014. Part 21, iss. 5 (1). P. 171–185.
21. Ovcharenko T. The problem of sports for the disabled as part of the Olympic movement in Ukraine // Sovremenny olimpiyskiy sport: 2nd Int. Congress: abstracts. Kiev, 1997. P. 206.
22. Kopy O. The nature of the Ukrainian Center "Invasport" and peculiarities of its activities in the Lviv region // Molodizhni problemy v Ukraini: Stan ta shliakhy vyryshennia: coll. of sci. and method. art. Lviv, 1997. P. 85.
23. Briskin Yu. A. Theoretical and methodological foundations of sports for the disabled as part of the international Olympic movement: dis. of Dr. of Sciences in Phys. education and sports: 24.00.01. Lviv, 2007. 459 p.
24. Briskin Yu. A., Matveev S. F. Olympic movement of the disabled // Encyclopedia of Olympic sports: in 5 vol. / V. N. Platonov (ed.). Kiev: Olimp. lit., 2004. Vol. 2. P. 556–580.
25. Briskin Yu. A., Sushkevich V. M. Paralympic movement in Ukraine // Encyclopedia of Olympic Sports of Ukraine / V. M. Platonov (ed.). Kyiv: Olimp. lit., 2005. P. 433–446.
26. Shinkaruk O., Radchenko L., Borisova O. Development of sports in different regions of Ukraine // Nauka v olimpiyskom sporte. 2002. No. 2. P. 12–16.
27. Bovsunivsky A., Mishchuk G. Paralympic sport in Ukraine: materials of the IX Volyn All-Ukr. historical and local lore conf. (Zhytomyr, Nov. 3-4, 2017): coll. of sci. papers. Zhytomyr: Polissya, 2017. 183 p.
28. Vatsaba O. M., Kopy O. V. Peculiarities of the development of the Paralympic movement in Ukraine // The concept of development of the field of physical education and sports in Ukraine: coll. of sci. papers. Rivne: Lista, 1999. P. 47–51.
29. Golovko O. The phenomenon of Ukrainian Paralympism // Uriadovy kurier. 2016. Sept. 20.
30. Didukh V. P., Kohut I. O. Historical and organizational principles of adaptive volleyball development in Ukraine // Sport and modern society: coll. of sci. papers of young scientists and materials of the VI Open students conf., Feb. 21, 2013. Kyiv: Inter Servis, 2013. P. 200–204.
31. Victory chronicles of sports for the disabled in Ukraine. URL: http://www.2014.paralympic.org.ua/index.php? Option = com_content & task = view & id = 154 & Itemid = 75
32. On ensuring the training and participation of the national Paralympic team in the 2004 Paralympic Games in Athens and the rehabilitation of the disabled by means of physical culture and sports: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated Nov. 3, 2003 no. 662-r // Uriadovy portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/3322398>
33. On the National doctrine of development of physical culture and sports: Decree of the President of Ukraine dated Sept. 28, 2004 no. 1148/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text>
34. On measures for physical culture and sports rehabilitation of persons with disabilities and support of the Paralympic and Deaflympic movement in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated Apr. 06, 2006 no. 290/2006. URL: <https://data.rada.gov.ua/laws/show/290/2006#Text>

35. On conferring the title of Hero of Ukraine to V. Sushkevych: Decree of the President of Ukraine dated Oct. 13, 2008 no. 925/2008. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/9252008-8055>
36. On the support of the Olympic, Paralympic movement and sports of the highest achievements in Ukraine: Law of Ukraine dated Sept. 14, 2000 no. 1954-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2000. No. 43. P. 370.
37. Sports for people with disabilities. URL: <https://www.sport.gov.ua/index/category>

Bohdan Kulynych

The origins of the paralympic movement in Ukraine

The article reproduces the chronology of the formation of the national paralympic movement. Debuts and achievements of Ukrainian paralympians in sports arenas of the world are covered. It is shown how local public initiatives preceded the organizational formation of the system of sports for the disabled in Ukraine. The sports vector of public life among the disabled of the second half of the 1980s is analyzed. Documentary evidences of state support for the formation and development of the paralympic movement in Ukraine in the 90s, with the proclamation of Ukraine's independence, are presented.

Launched in the 1980s and 1990s, the system of organizing sports for the disabled has yielded positive results. With state and public support, thanks to high moral and sports qualities, Ukrainian paralympians have established themselves in the international arena, the national team of Ukraine has made its debut at the summer and winter paralympic games and other international competitions.

Keywords: *national paralympic movement, competitions, national paralympic team, paralympians, sports.*